

RIGOLETTO

En thriller med vacker musik

Med sin underbara musik och en handling lika spännande som en thriller, har operan *Rigoletto* varit en stor publikfavorit alltsedan urpremiären. Nu sätts den upp på Malmö Opera av superregissören Kasper Holten.

Operan är baserad på Victor Hugos pjäs *Kungen roar sig*, som kompositören Giuseppe Verdi ansåg vara i klass med Shakespeare. Och liksom Shakespeares mörkaste dramer är *Rigoletto* spännande och vacker men ack så fruktansvärd.

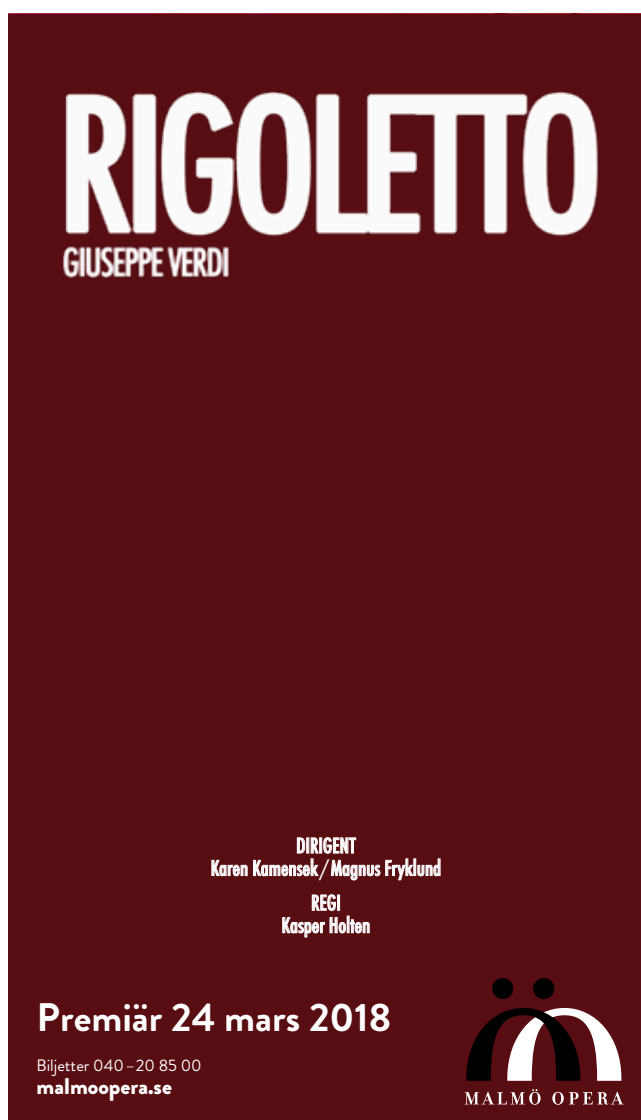

Foto och grafik Katja Tauberman.

#metoo

Rigoletto är en känd och mycket älskad opera. Musiken är lättillgänglig, passionerad och rörande. Och de flesta, även de som inte brukar lyssna på opera, känner igen superhiten *La donna è mobile*. Operan passar utmärkt för första-gångsbesökare.

Men trots den vackra musiken är det en väldigt svart och grym historia. En historia om att kärlek kan döda. Ett tema som regissör Kasper Holten tagit fasta på är känslan att man vill skydda sina barn från världens ondska – men det är förstås omöjligt.

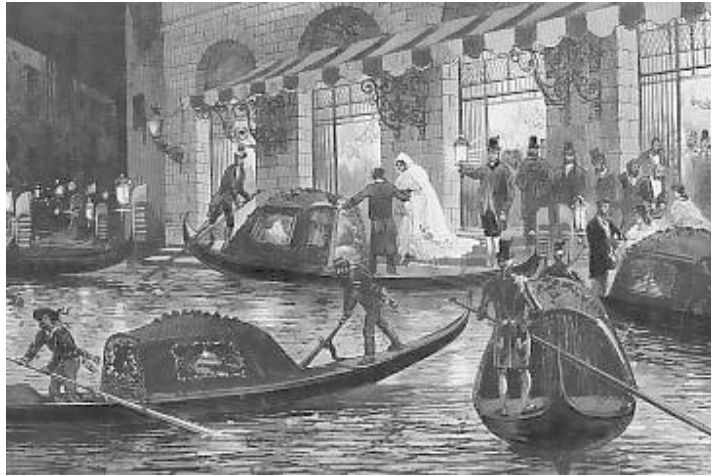
Det är också en pjäs som handlar om förödmjukelse, i synnerhet kvinnoförödmjukelse. Om människor som utnyttjar sina privilegier och behandlar andra som objekt. Operan är så aktuell att den hade kunnat var ett inlägg i #metoo-debatten.

På grund av operans innehåll rekommenderar vi den från gymnasieåldern och uppåt.

Censur och kompromisser

Den 11 mars 1851 hade Rigoletto premiär på Teatro La Fenice i Venedig. Där blev det på en gång motstridigheter. Efter februarirevolutionen 1848 lydde Venedig åter under den habsburgska monarkin. Myndigheterna var särskilt irriterade när det gällde sceniska verk i vilka kungar framställdes som grymma eller lättsinniga.

Då Verdi bestämde sig för att skriva en opera på Victor Hugos pjäs *Kungen roar sig* kallade han den för ett av den moderna dramatikens största verk, i rang med Shakespeares dramer. Men de österrikiska censorerna hade inte lika höga tankar om handlingen och ville förbjuda att en så "obscen" historia uppfördes på Teatro La Fenice.

"Ankomst till Teatro La Fenice", Venedig 1800-tal

Verdi gav dock inte upp utan kämpade för sin opera. Den version som hade utarbetats för att tillfredsställa censorerna förkastade han. Till sist gick tonsättare och librettist ihop och en kompromiss tog form, som bland annat gick ut på att handlingen flyttades från Frans I:s franska hov till hertighovet i Mantua. Först därefter färdigställde Verdi sin opera.

Kasper Holten

Den danska regissören Kasper Holten är något av ett fenomen i operavärlden. Blott 27 år gammal blev han operachef vid Det Kongelige Teater i Köpenhamn, en post han stannade på i 11 år.

Därefter fick han samma tjänst vid ett av världens mest prestigefyllda operhus: Royal Opera House i London, mer känt under namnet Covent Garden. Där stannade han i sju år, innan han av familjeskäl flyttade tillbaka till Köpenhamn förra året.

Förutom sina uppsättningar på Det Kongelige Teater och Covent Garden har han fått mängder av regiuppdrag på Europas stora operascener: Wiener Staatsoper, La Scala i Milano, Deutsche Oper Berlin, Finska Nationaloperan och Bregenz Festival för att nämna några.

Kasper är vice ordförande för Opera Europa, en sammanslutning av europeiska operahus och festivaler. Han blev adlad 2003 och mottog 2011 medaljen Ingenio et Arti av dansk drottningen.

1999 regisserade Kasper en uppsättning av *Pajazzo* här på Malmö Opera, och nu är han alltså tillbaka för att sätta upp *Rigoletto*.

Kasper Holten. © Clive Barda 2017

Scandic noir i bästa Lapidus-stil

Välkommen till de rikas värld. I sitt luxuösa hem håller Hertigen hov med vräkiga och dekadenta fester. Hans ständige sidekick, den illa omtyckta Rigoletto, gör narr av allt och alla. De rör sig i en värld där allt är till salu och kvinnor är förbrukningsvaror. Under den polerade ytan är kontakterna med den undre världens kriminalitet omfattande och smutsiga.

Men Rigoletto har en hemlighet, en älskad dotter som han håller gömd undan världens ondska. Tills den dag då ryktet börjar gå; Rigoletto håller en kvinna gömd, säkert hans älskarinna! Henne skulle Hertigen gärna slå klorna i...

Kan man skydda sina barn?

Kan man skydda sina barn från världens ondska? Det är en fråga som regissör Kaspar Holten tagit fasta på när han gör Rigoletto till en riktig thriller i "scandic noir"-stil.

– Rigoletto är en thriller, en riktigt bra, spännande och direkt berättad crime-historia. Den påminner mig om Lapidus, den svenska författaren, säger han. En "Snabba cash – the Opera". Och med den här historien ställer vi några väldigt komplexa frågor om kriminalitet, etik och samhället men också om vårt eget föräldraskap.

Den ursprungliga versionen av Rigoletto utspelar sig i italienska Mantua på 1500-talet men Holten kände att själva ämnet och problematiken är så aktuell att operan i princip krävde att uppdateras.

– Det är ganska länge sen jag uppdaterade en opera till nutid. Det kan bli lite kitschigt och vi har sett det ganska mycket. Men det kändes att Rigoletto ville berättas på det sättet, historien krävde det på något sätt.

– Jag har förlagt handlingen till Östermalms- och Stureplansuniversumet där några människor lever i otrolig lyx med massor med pengar. Så mycket att man kan bygga om sitt liv, bygga om sin lägenhet, bygga om sitt utseende, köpa kvinnor, köpa män, droger, berättar han. Och det är ganska komplexa och konstiga sammanhang som finns mellan den här privilegierade överklassen som festar som de vill, och en kriminalitet som egentligen är ganska smutsig på samhällets botten.

Hertigen

Hertigen är en man med mycket makt och lite moral som utnyttjar sin situation. Han rör sig i en värld med snabba pengar och täta kontakter med samhällets skuggsida. Kvinnor är en förbrukningsvara.

– Den mest berömda musiken från Rigoletto är Hertigens aria *La donna è mobile* som betyder att kvinnor är lätta, att kvinnor förändras lätt, säger Kaspar Holten. Det sjungs av en man som tar sig privilegier, som säger "jag tar kvinnor som jag vill".

Rigoletto

Rigoletto är Hertigens elaka sidekick som gör narr av alla dem som hertigen utnyttjar. Han är märkt av ett hårt liv. Han har aldrig haft det bra och det har gjort honom elak, han slår åt alla håll, berättar Holten. Han är den som blåser upp hertigens ego och är en slags fixare som ordnar det ena och det andra, till exempel kontakterna med den undre världen. I utbyte får han vara med, hänga med de betydelsefulla och rika. Men han är egentligen ingenting. Varken i sina egna eller andras ögon.

Det finns bara en sak i Rigolettos liv som betyder någonting och det är hans älskade dotter. Eftersom han vet hur ond världen är vill han skydda henne. Så han håller henne inlåst. Men det får ju såklart motsatt effekt. Hon lär sig inget om livet och blir ett lätt byte för Hertigen.

Rigoletto, kostymskiss av Maja Ravn

RIGOLETTO

Handling

En storslagen, dekadent fest är i full gång i Hertigens vråkiga lyxvåning. Han skryter om alla sina kvinnoerövringar och flirtar med grevinnan Ceprano medan hans ständige sidekick Rigoletto gör narr av hennes make.

Marullo anländer och berättar att han upptäckt att Rigoletto har en älskarinna. Några av männen i sällskapet gör genast upp planer på att röva bort henne för att hämnas den illa omtyckta Rigoletto.

Strax därefter kommer Monterone in, rasande för att Hertigen har förfört hans dotter. Rigoletto visar en film där tre män förgriper sig på dottern och Hertigen bara skrattar åt den ursinnige fadern. Medan Monterone leds bort uttalar han en förbannelse över Rigoletto och Hertigen.

På toaletten stöter Rigoletto ihop med lönnmördaren Sparafucile som erbjuder honom sina tjänster men Rigoletto avböjer, för tillfället. Han funderar över deras likheter; han själv skadar med sin elaka tunga och Sparafucile skadar med sin kniv.

Han blir lättare till sinnes när han kommer hem och möter sin älskade dotter Gilda.

Hon är den enda ljuspunkten i hans liv. För att skydda henne från världens ondska håller han henne inlåst i hemmet och hon får aldrig gå ut. I hemmet har Rigoletto samlat alla saker hans döda fru Giovanna någonsin haft vid ett altare, och både han och Gilda "ser" och talar med Giovanna som om hon fortfarande levde. Rigoletto är med fog bekymrad över Gildas säkerhet. När han går, passar Hertigen på att smyga sig in.

Gilda blir genast förälskad i den mystiske främlingen som hon tror är en fattig student. Han förför Gilda och försvinner igen. När hon blir ensam störtar plötsligt Hertigens män in och för bort henne. De har lurat Rigoletto att hjälpa till, i tron att det är grevinnan Ceprano de ska kidnappa.

Tillbaka Hertigens våning blir Gilda utspökad i genomskinlig kortklänning och alldeles för mycket smink i tron att det är så Hertigen vill ha henne. Gilda inser inte att de gör löje av henne och förstår inte riktigt vad som händer, oerfaren som hon är.

När Rigoletto kommer blir han hånad av Hertigens män. Han avslöjar att Gilda är hans dotter. Gilda kommer in och när männen gått berättar hon för sin far att hon är förälskad i Hertigen. Rigoletto hör Monterone säga han att hans förbannelse inte har någon effekt. Rigoletto svär att hämnas på Hertigen. Gilda ber honom att låta bli.

En månad senare tar Rigoletto med Gilda till en bilskrot där Sparafucile och hans syster Maddalena håller till. Rigoletto tvingar Gilda att se hur Hertigen förför Maddalena. Med krossat hjärta går Gilda iväg. Rigoletto anlitar Sparafucile för att döda Hertigen. Han ger honom halva betalningen och lovar resten när Hertigen är död.

Gilda har inte kunnat hålla sig borta. När hon kommer tillbaka hör hon hur Maddalena ber sin bror att skona Hertigen och döda Rigoletto. Hans yrkesstolthet tillåter inte detta men han går med på att döda en främling istället om någon skulle dyka upp innan midnatt. Gilda förstår vad hon måste göra för att rädda Hertigen och kliver fram.

Rigoletto återkommer för att hämta Hertigens kropp, som ligger i ett av bilvraken. Han gläds över sin hämnd, när han plötsigt hör Hertigens röst. Han öppnar bakluckan och hittar till sin fasa Gildas kropp. Rigoletto skriker ut att Monterones förbannelse har slagit in. Han samlar alla Gilda saker för att ta med dem till sitt altare.

"Underhållning" på festen, skiss av Maja Ravn

RIGOLETTO

Scenografimodell och kostymskisser av Maja Ravn. Ovan syns Hertigens lyxvåning och till vänster Rigolettos sunkiga krypin under trappan. Nedan syns några festgäster – ”det vackra folket”.

Kvinnornas Italien

Rigoletto utspelar sig i Mauntua, i norra Italien. När operan skrevs på 1850-talet (liksom på 1500-talet när den ursprungligen utspelar sig) levde kvinnor som sin fars eller makes egendom. Hon var inte myndig, fick inte arva, hade ingen rösträtt och fick inte äga egendom. Tidens kvinnosyn syns tydligt i operan, där kvinnorna är hårt hållna och styrs av sina män eller fäder, där männen förför och utnyttjar kvinnor och där ständiga maktspel pågår.

Men hur ser det ut i Italien idag? Det är fortfarande långt kvar till jämställdhet mellan män och kvinnor. De italienska kvinnorna blir allt fler på arbetsmarknaden, men de har tuffa villkor och många av dem dubbelarbetar.

Var tredje dag mördas en kvinna i Italien. I de flesta fall är ett nej inblandat i kvinnomorden. Nej, jag vill inte ha sex med dig. Nej, jag vill inte fortsätta att leva tillsammans med dig. Nej, du får inte behandla mig som du gör. Våldsamma äkta män eller före detta fästmän är oftast gärningsmannen. Det kallas *femminicidio*, att döda en kvinna för att hon är kvinna.

I reklam och underhållningsprogram i allmänhet är budskapet ständigt detsamma: en kvinna säger alltid ja. Till mannen, till sexet, till det ändlöst hushållsarbetet. Stereotyperna som styr är "madonnan" och "horan". FN:s kommitté för avskaffandet av diskriminering av kvinnor, har uttryckt stark oro över den höga förekomsten av våld mot kvinnor. Enligt Amnesty International sker det i 90 procent av fallen ingen anmälan när våld i hemmet förekommer, en skrämmande hög siffra.

Kvinnor är underrepresenterade i både det politiska och ekonomiska livet. Synen på kvinnor är könsstereotyp och kvinnor förväntas lämna sitt arbete för att ta hand om hem och familj, särskilt i södra Italien. Att förena karriär med familj blir ett problem på grund av den bristande tillgången till förskoleplatser. Skatteutformningen och en kort föräldraledighet bidrar även till att kvinnan är den som stannar hemma med barn, medan mannen på så sätt kan fortsätta göra kvinnan ekonomisk beroende, och därmed kan ha kontroll över henne.

Världen är full av kvinnohat och så även operans berättelser. Att se Rigoletto blir en påminnelse kring den kamp som varit och alltjämt fortsätter.

Diskussionsfrågor

Jämför situationen i Italien, som beskrivs ovan, med situationen i Sverige. Vad skiljer sig och vad är likt?

Kan du dra paralleller mellan handlingen i Rigoletto n #metoo-kampanjen? Hur då?

Om du skulle göra operan Rigoletto mer jämlik, vad hade du förändrat?

Malmö Opera ringer dig och säger: "Hej! Vi har hört talas om dig! Du ska tydligen vara fantastiskt bra på att skriva. Vi på Malmö Opera skulle därför vilja att du skrev en opera som ska sättas upp på vår stora scen." Du får helt fritt välja hur, när och var den ska utspela sig. Vad handlar den om? Utspelar sig operan i rymden? Under vatten? På en annan planet? I nutid eller dåtid? Hur ser kostymerna ut? Har operan influenser av pop, rock eller punk kanske?

Skisser av Maja Ravn

Rigoletto-quiz

1) Vem komponerade Rigoletto?

1. Mathilda d'Orozco   X. Giuseppe Verdi   2. Gioacchino Rossini

2) Rigoletto innehåller en av operakonstens största schlagers, vad heter arian?

1. La donna è mobile   X. Mimis aria   2. Ithaka

3) Vilket språk sjungs Rigoletto på?

1. Tyska   X. Italienska   2. Franska

4) Rigoletto har i operan en dotter, vad heter hon?

1. Golde   X. Hulda   2. Gilda

5) Operan utspelar sig ursprungligen inte i nutid, utan när?

1. På 1800-talet   X. I framtiden   2. På 1500-talet

6) Vad heter personen som uttalar en förbannelse över Rigoletto?

1. Arya Stark   X. Greve Monterone   2. Dratini

7) Vilken av dessa operor är skriven av samma kompositör som Rigoletto?

1. Figaros bröllop   X. Aida   2. Notre Dame

8) Rigoletto heter även ett djur som tävlar, i vilken sport?

1. Trav   X. Hundkapplöpning   2. Agility

